

परिशिष्टम्

एकवर्णार्थसंग्रहः ।

श्रीरामः शरणम् ।

नमस्कृत्य शिवं वैद्यगौराङ्गमल्लिकात्मजः ।

भरतः कुरुते पद्यै रेकवर्णार्थसंग्रहम् ॥ १ ॥*

न हलः केवलस्यास्ति उच्चारणमिति स्वरैः ।

अन्तःस्थैश्चैकता तस्य मता कक्षादयोयथा ॥ २

स्वरवर्णकोषः ।

अः श्रीपतौ वर्त्ततेऽर्थे स्वल्पार्थप्रतिषेधयोः ।

अभावेऽप्यनुकम्पायामनव्ययमुदीरितम् ॥ ३

आ ब्रह्मेशवावरयं तु स्मृती वाक्यसमुच्चये ।

समायामपि कारुण्यस्वल्पार्थाभिविधिविधिषु ॥ ४

उपसर्गाख्य आ-शब्दः समन्तादीषदर्थयोः ।

प्रतरावृत्तिर्गहादीनां चार्थानां धातुयोगतः ॥ ५

आख्यापको भवेदिस्तु कुसुमायुध उच्यते ।

इ अवयवं रूषोक्तौ स्यान्नेदानुकम्पयोरपि ॥ ६

ई लक्ष्मणं स्यादवयवं तु विषादे करुणारूषोः ।

उः शिवे स्यादवयवं तु अनुकम्पानियोगदोः ॥ ७

सम्बोधने रूषोक्तौ च पादपूरण इत्यते ।

ऊरक्षायामवयवं तु वाक्यारम्भानुकम्पयोः ॥ ८

ऋकारो देवतात्मायामवयवं वाक्यनिन्दयोः ।

ऋदैर्तत्प्रजननी वाक्यकुत्सयोऋ-तु अवयवम् ॥ ९

सूकारा देययेनिः स्यात् लृमाता सन्निरुच्यते ।
 एर्विष्णुः स्यादवायं तु स्मृतग्रामन्वणहृतिषु ॥ १०
 ऐः शम्भुः स्यादवायं तु स्मृतग्रामन्वणहृतिषु ।
 ओकारः स्यादजयेनिरवायं स्मरणे तथा ॥ ११
 आह्वाने चानुकम्पायां तथा सम्बोधने मतम् ।
 औरन्ते स्यादवायं तु हृतौ सम्बोधनेऽपि च ॥ १२
 अं भवेत् परमं ब्रह्म अः स्याद्विष्णुविनेत्रयोः ॥ १३
 इति स्वरवर्णकोषः ।

अथ वराञ्जनवर्णकोषः ।

कः पुमान् ब्रह्म वाय्वात्मसूर्याश्मियमवर्हिषु ।
 दक्षः प्रकाशयोः कं तु शीघ्रं वारिणि शर्मणि ॥ १
 कुर्धरित्री स्त्रियामुक्ता कवरायं पापकुत्सयोः ।
 निवारणे विनिर्दिष्ट मीषदये च कोविदैः ॥ २
 खमाकाशेन्द्रियक्षेत्रदेवलोकेषु शर्मणि ।
 संवेदने शून्यविन्दौ प्रकाशपूरयोर्मतम् ॥ ३
 गो-गणेशे गन्धवाहे गन्धर्व्वे गतिगानयोः ।
 गा-गाथायां गदायाञ्च गौः पुमान् वृक्षवज्रयोः ॥ ४
 स्वर्गेरश्वौ चन्द्रमसि स्त्रियान्तु दिशि वाचि च ।
 दृक् सौरभयो वाणेषु सलिले धरणावपि ॥ ५ ।
 वन्त्ययां मतीचन्तु गर्हणे वर्हणेऽपि च ।

राजपरां कवी लोका बुधैर्नो परिकीर्त्तिता ॥ ६

आमरवो विनिर्दिष्टस्यैव विषयस्य ह्य ।
 चक्षीरश्चन्द्रमाश्चोक्तश्च चक्रो चन्दने स्मृतम् ॥ ७
 चाऽवायं स्यात् समाहारोऽप्यन्योन्यार्थे समुच्चये ।
 अन्वाचये तथा पादपूरणेऽप्यवधारणे ॥ ८

पक्षान्तरऽपि, हस्तु स्याच्छेदने विषु निश्चले ।
 जवने तरलेऽप्येवं छा-तु वेदेध्वनौ मता ॥ ८
 जः स्याज्जेतरि विज्ञाते जवने च प्रयुज्यते ।
 जूः स्त्रयाकाशे सरस्वत्यां पिशाच्यां जवनेऽपि च ॥ १०
 भोभञ्ज्वावात उद्दिष्टस्तथा नष्टोऽपि पण्डितैः ।
 जः स्यात् घर्घरशब्देऽपि गायने शासने दिवि ॥ ११
 टः स्यात् शब्दे कवन्धे च टा पृथिव्यां प्रकीर्त्तिता ।
 ठः स्यान्महाध्वनौ शून्ये शङ्करे चन्द्रमण्डले ॥ १२
 ठा ध्वनौ डः शिवे त्रासे शब्दे च परिकीर्त्त्यते ।
 ढो-ढकायां निर्गुणे च ध्वनिनिर्णययोरपि ॥ १३
 णः प्रकर्षं निर्वृत्तौ च ज्ञाननिश्चययोरपि ।
 तस्तु सुरे युद्धवद्धवर्गेषु क्रोडं पृष्ठयोः ॥ १४
 त्वव्ययं स्यात् प्रशंसायां पक्षान्तरनियोगयोः ।
 भेदेऽवधारणे पादपूरणेऽपि समुच्चये ॥ १५
 विनिग्रहे यस्तु यैले यथृ द्वौ हयलक्षणे ।
 दो दाता दं कलत्रं स्यात् दा दाने च्छेददातृषु ॥ १६
 धो धर्मी धर्मराजोऽपि धाताधीरोधनाधिपः ।
 धूधूत्तं इन्द्रिये कर्म चिन्तनेऽपि प्रकीर्त्त्यते ॥ १७
 नः स्याद्दुष्टेऽपि विघ्नेऽथो उपमाप्रतिषेधयोः ।
 अव्ययं न समुद्दिष्टं जानुवन्धस्तु न ध्वनिः ॥ १८
 अभावे च निषेधे च स्वरूपार्थेऽप्यतिक्रमे ।
 ईषदर्थे सादृश्ये च तद्विरुद्धतदन्ययोः ॥ १९
 अप्राशस्त्येऽप्यव्ययं न निषेधाभावयोः स्मृतम् ।
 अव्ययं निर्निषेधे स्यात् भृशार्थे संशयेऽपि च ॥ २०
 नित्यार्थे कौशले क्षेपे विरामेऽन्तिकदानयोः ।
 राश्वधोभागविन्यासे मोक्षान्तर्भावबन्धने ॥ २१

आशयेऽप्युपमर्गाख्यं निर्निर्देशेऽपि निश्चये ।
 नीः स्यान्न तदि नीतौ च नुः स्तुती प्रविकीर्तितः ॥ २२
 अत्रायं नु वितर्कं स्यादुपमा प्रश्नयोरपि ।
 विकल्पेऽनुनयेऽतीति तस्याद्वैतपूरणे ॥ २३
 नमस्कः पण्डितैर्मध्ये मुखेऽपि प्रयुज्यते ।
 नो अत्रायमभावे स्यान्नौर्जाकायां प्रयुज्यते ॥ २४
 पः पातकेऽपि पवनं भवेत् पाः पादपानयोः ।
 फोभस्त्रावात फुत्कार दक्षे निस्तप्त भाषणे ॥ २५
 फिः प्रकोपे मतीवः स्याद्वरणे वर्वरे घटे ।
 इवार्थे त्ववयवं व स्यादवयवं वा समुच्चये ॥ २६
 उपमायां विकल्पे च नानार्थातीतयोरपि ।
 एवार्थे च वितर्के च विशिष्टे पादपूरणे ॥ २७
 विः स्यात् पक्षिण्यवयवं वि वियोगपादपूरणे ।
 विच्छेदे निश्चये हेतौ विशिष्टे सहने तथा ॥ २८
 ईषद्वयमिश्रश्रुता लम्बनाभिभवेषु च ।
 वि ज्ञानातीतयानार्थश्रेष्ठार्थेषु प्रयुज्यते ॥ २९
 उपसर्गेऽवयवं विः स्यान्नवयवे गमने तथा ।
 विशिष्टदानवैरूप्येऽवयवं वै पादपूरणे ॥ ३०
 सम्बोधने चानुनये हेतावप्यवधारणे ।
 भः स्याद्वै त्व गुरौ भृङ्गे मयूरे भस्त्रे च स्मृतम् ॥ ३१
 भादोप्ता च गमस्ती च भोर्मये समुदाहृता ।
 भूः स्थानमात्रे भूमौ च तथोत्पत्तौ प्रयुज्यते ॥ ३२

मः स्याद्ब्रह्मणि चन्द्रे च चन्द्रशेखरमन्त्रयोः ।

मं मङ्गलं समुद्दिष्टं मा पद्माविद्ययोर्द्युती ॥ ३३

मा स्यान्मातरि माने चावयं मा वारणे तथा ।

त्रिकल्पयो यमे वायी याने त्यागेऽपि मातरि ॥ ३४

रः पावके च तीक्ष्णे च रादाने ग्रहणे मता ।

रीर्गती हनने चाक्ता, रैः शब्दस्वर्णवित्तयोः ॥ ३५

ल इन्द्रे च ज्ञादने, ला ग्रहणे लोः स्मृतास्त्रिभिः ।

लूक्छेदे रस्तु वाते स्यात् शान्तेऽपि वाः सुखे गती ॥ ३६

वोः प्रभागभनव्याप्ति क्षेपणेष्वदने मता ।

वरुणे वं शकुन्ती विर्ववावे वित्त अवययम् ॥ ३७

ओष्ठयं वहवः प्राहुर्दन्यवञ्चेति केचन ।

शः शम्भुः शं शुभं प्रोक्तं शीः स्वप्ने परिकीर्तिता ॥ ३८

श्वाययं पूजने प्रोक्तं शूहिंसायां प्रयुजयते ।

षः श्रेष्ठः कीर्त्तितो धीरैः पूस्तु गर्भविमोचनम् ॥ ३९

सः स्वादिष्णो हरे दर्भे सा लक्ष्मो दुर्गयोर्भता ।

अवययं सुसमृद्धौ स्याद्दृशार्थेऽनुमतावपि ॥ ४०

हि-पाद पूरणे प्रये सम्भ्रमेऽप्यवधारणे ।
हेतौ हेतूपदेशे च विशेषासूययोरपि ॥ ४४
ही विस्तये विपादे च दुःखे हेतौ च कीर्त्त्यते ।
हे सम्बोधनआह्वानासूययोश्च प्रयुज्यते ॥ ४५
हेही चाह्वान सस्वङ्गोर्ही शब्देऽपि तयोर्मतः ।
यद्यपि च स्त्रिवर्णात्मा तथाप्येकोनिगद्यते ।
नामानुरोधात् भान्ताऽपि पृथग्वै हि पद्यते ॥ ४७
ग्रन्थे विश्वप्रकाशादौ महेश्वर मुखैर्वुधैः ।
चान्ताः पृथङ्निवद्वास्तो भान्तवर्गे तु कैश्चन ॥ ४८
ख्यातानामेकवर्णानामर्थानां कियतां कृतः ।
संग्रहेऽयं परे त्वर्था ज्ञेयास्तन्वान्तरेक्षणात् ॥ ४९
इति गौराङ्गमल्लिकात्मजयोभरतसेनकृतएकवर्णार्थ

संग्रहः समाप्तः ।